

Ekonomik Güçlük, Eşler Arasındaki Çatışma ve Ergenlerin Problem Davranışları: Bir İzleme Çalışması

Zeynep Çakmak

Hacettepe Üniversitesi

Ayşen Güre

Ankara Üniversitesi

Özet

Araştırmanın temel amacı, Aile Stres Modeli çerçevesinde, anne bildirimine dayalı ekonomik güçlükler (ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler) ile ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide, eşler arasındaki çatışmanın (karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama) dolaylı rolünü bir yıllık izleme çalışmasında incelemektir. Çalışma, Ankara'da yaşayan, evli, yaşları 28-60 arasında değişen ve 11-16 yaş arasında çocuğu olan 171 annenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Ekonomik Güçlükler İndeksi, Çatışma Taktikleri Ölçeği ve 4-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları, ekonomik baskının karşılıklı anlaşmayı, parasal endişelerin ise karşılıklı anlaşma ve psikolojik saldırganlığı pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Diğer yandan, psikolojik saldırganlığın ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışlarını, fiziksel saldırı-yaralamanın ise sadece dışa yönelim problem davranışlarını pozitif yönde yordadığı ortaya konulmuştur. Buna ek olarak, ekonomik baskı ve parasal endişeler ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide psikolojik saldırganlık dolaylı rol oynamıştır. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların, hem eşler arasındaki ilişki hem de ergenlerin problem davranışlarıyla dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Ankara kent merkezinde yaşayan bir grup ailenin içinde buldukları ekonomik durumun aile dinamiklerini etkilediği yönünde önemli bulgular ortaya koyarak Türk kültüründe Aile Stres Modeli'ni desteklemiştir.

Anahtar kelimeler: Aile stres modeli, algılanan ekonomik güçlük, problem davranışlar

Abstract

The main purpose of the study was to examine the indirect role of conflict tactics (negotiation, psychological aggression and physical assault-injury) between mothers' reports of economic hardship (economic strain, negative life events, and financial concerns) and adolescents' internalization and externalization behaviors with one-year longitudinal study. The study was done with 171 married mothers aging between 28-60 years and who have children ages between 11-16 years. Economic Hardship Index, Conflict Tactics Scale and Child Behavior Checklist were used. The results of the study showed that perceived economic strain positively predicted negotiation between couples, whereas financial concerns positively predicted both negotiation and psychological aggression. Furthermore, while psychological aggression positively predicted internalization and externalization behaviors; physical assault-injury positively predicted externalization behaviors. In addition, psychological aggression had an indirect role between economic pressure and adolescents' internalization and externalization behaviors, and also between financial concerns and adolescents' internalization and externalization behaviors. It was showed that families' economic conditions were associated with marital relationship and adolescents' problem behaviors indirectly. Therefore, the results of the current study supported Family Stress Model on Turkish culture by indicating important findings and showed that economic situations of families affected family dynamics.

Keywords: Family stress model, perceived economic strain, problem behaviors

Yazar Notu: Bu makale, 1. yazarın yüksek lisans tez çalışmasının özetidir. Bu makale, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen (Proje No: BAP 11B5358001) projenin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Yazışma Adresi: Arş. Gör. Zeynep Çakmak, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06800 Çankaya / Ankara
E-posta: zeynep.cakmak@hacettepe.edu.tr

Gönderim Tarihi: 05.12.2017

Kabul Tarihi: 03.10.2018

Alanyazındaki çalışmalar, dünyada ekonomik krizlerin yarattığı işsizlik, düşük aylık gelir ve düşen hayat standartları ile aile dinamikleri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Aytaç ve Rankin, 2009; Conger, Ge, Elder, Lorenz ve Simons, 1994; Iruka, LaForret ve Odom, 2012). Ekonomik krizlerin makro düzeyde etkilerini araştıran çok sayıda çalışma olmakla beraber, aile yaşamı ile olan ilişkisini araştıran çalışmaların Aile Stres Modeli temelinde irdelendiği dikkat çekmiştir (Aytaç ve Rankin, 2009; Conger ve ark., 1992; Conger, Ge, Elder, Simons ve Whitbeck, 1993).

Aile Stres Modeli, alanyazında, ekonomik zorluğun yarattığı olumsuz yaşam olayları ile ergenlerin problem davranışları arasındaki ilişkiye odaklanan en yaygın modellerden biridir. Modelin temelleri, 1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran sebebiyle ailelerin yaşadıkları zorlukların, ebeveynleri ve çocukları olumsuz yönde etkilediğini ortaya koyan araştırma bulgularına dayanmaktadır (Angell, 1936; Liker ve Elder, 1983; Murdock ve Leistriz, 1988). Aile Stres Modeli ilk kez, Conger ve arkadaşları (1990) tarafından ekonomik sorunların 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde tarımsal ekonomide ciddi bir çöküş yaşayan İowalı çiftçi ailelerin yaşamlarını nasıl etkilediğini açıklamaya yardımcı olmak amacıyla öne sürülmüştür. Aile Stres Modeli'ne göre düşük düzeyde geliri olan, uzun süre çalışmamak gibi olumsuz ekonomik olaylar deneyimleyen ve ödeyebileceğinden daha fazla borçlanan çiftlerin yaşadıkları bu ekonomik güçlükler, faturaları ödeyememeyi, yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçları karşılayamamayı ve harcamalarda kesintiler yapmayı içeren ekonomik bir baskı yaratmaktadır (Conger ve ark., 2002; Conger ve Conger, 2002; Conger ve Elder, 1994). Ekonomik baskı yaşayan evli kadın ve erkeklerde depresyon, öfke gibi duygusal sıkıntıların yanı sıra davranış problemleri de görülmektedir (örn., Conger ve ark., 1990). Buna bağlı olarak, eşlerin yaşadığı duygusal ve davranışsal problemler, eşler arasındaki çatışmayı artırırken, sıcaklığı azaltmakta ve bu problemlerin sonucu olarak ebeveynlerin, çocukların bakımını ihmal ettikleri, günlük ihtiyaçlarıyla ilgilenmedikleri ve çocuklarına karşı daha baskıcı ve sert davrandıkları görülmektedir (örn., Conger ve ark. 2002). Özetle, anılan modele göre ailenin yaşadığı ekonomik güçlük, ebeveynler üzerinde ekonomik baskı yaratmakta, bu da onların duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamasına yol açmaktadır. Ebeveynin yaşadığı bu duygusal ya da davranışsal sorunlar, eşler arasında yaşanan çatışmalara ya da doğrudan ebeveynlik davranışlarındaki bozulmaya yol açmaktadır. Sonuç olarak, ebeveynlik davranışlarındaki bu bozulma sonrasında ergenlerde problem davranışların ortaya çıkma olasılığı artmaktadır (Conger, Conger ve Martin, 2010; Conger ve Donellan, 2007). Alanyazında problem davranışlar, içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışları olmak üzere

iki başlık altında incelenmektedir. İçe yönelim problem davranışları, anksiyete, sosyal içe dönüş ve sosyal sorunları içermektedir. Dışa yönelim problem davranışları ise, kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlardan oluşmaktadır (Erol ve Şimşek, 1998). Aile Stres Modeli çerçevesinde yürütülen çalışmalarda ergen uyumu, ağırlıklı olarak içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışları çerçevesinde çalışılmıştır. Buradan yola çıkılarak mevcut çalışmada da, Aile Stres Modeli temelinde, Türkiye örnekleminde ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışlarının yordayıcıları çalışılmıştır.

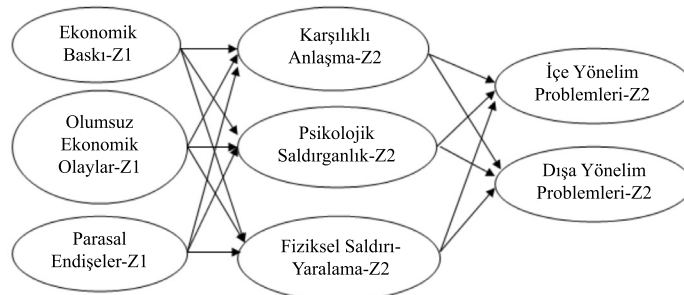
Conger ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan ilk çalışmada, ekonomik güçlüklerin ekonomik baskıya yol açtığı ve bunun sonucunda, çiftler arasındaki düşmanlığın arttığı ve sıcaklığın azaldığı ortaya konulmuştur. Benzer şekilde, Aile Stres Modeli'ni destekler yönde Conger ve arkadaşlarının 12-14 yaş arası erkek ergenler (1992) ve kız ergenlerle (1993) ve ebeveynlerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yaşanan ekonomik baskının, eşler arasındaki uzaklaşmayı artırarak, olumlu ebeveynlik davranışlarını azalttığı görülmüş ve düşük olumlu ebeveynlik davranışlarının, ergenin uyumunu olumsuz etkilediği sonuçlarına varılmıştır. Buna ek olarak Conger ve arkadaşları (1994) tarafından üçer yıl ara ile hem ergen hem de ebeveyn bildirimine dayalı olarak yürütülen boylamsal çalışmada, ekonomik baskı altında olan eşlerin, kendilerini depresif hissettikleri ve bunun sonucunda, evlilik çatışması yaşadıkları ortaya konulmuştur. Evlilik çatışması yaşayan ebeveynlerin, çocuklarına ebeveyn düşmanlığı gösterdiği ve bu düşmanlığın ergenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarını artırdığı bulunmuştur. Bu araştırma, dokuz yıllık boylamsal bir çalışma olması ve ergen problem davranışlarını da modele eklemesi açısından, Aile Stres Modeli'nin şekillendirilmesine önemli katkı sağlamıştır.

İlerleyen çalışmalarda, Aile Stres Modeli Amerika ve Amerika'da yaşayan azınlıklar başta olmak üzere farklı kültürel yapıya sahip ülkelerde (örn., Çin, Güney Kore, Çekya, Finlandiya) sınanmış ve benzer yönde sonuçlar elde edilmiştir (Conger ve ark., 1992; Conger ve ark., 1993; Conger ve ark., 2002; Conger, Rueter ve Elder, 1999; Dmitrieva, Chen, Greenberger ve Gil-Rivas, 2004; Emmen ve ark., 2013; Masarik ve Conger, 2017; Mistry, Lowe, Benner ve Chien, 2008; Mistry, Vandewater, Huston ve Mcloyd, 2002; Neppel, Senia ve Donellan, 2015; Parke ve ark., 2004; Solantaus, Leinonen ve Punamaki, 2004). Örneğin, Robila ve Krishnakumar'ın (2005) Romanyalı ve Cutrona ve arkadaşlarının (2003) Afrika kökenli Amerikalı evli katılımcılarla yürüttükleri çalışmalarında, ekonomik baskının kadınlarda depresyonu yordadığı ve bunun da eşler arasında çatışmaya yol açtığı ortaya konulmuştur. Benzer şekilde, Finlandiya'da yürütülen enlemesine kesitsel çalışmada (Solantaus ve

ark., 2004) ve Amerika'da yürütülen boylamsal çalışmada (Landers-Potts ve ark., 2015), ebeveynlerin algıladığı ekonomik baskının evlilik ilişkisinde ve ebeveynlik davranışlarında bozulmalara yol açtığı ve bu durumun ergenlerin uyumu açısından risk faktörü oluşturduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, toplulukçu bir kültür olan Güney Kore'de yürütülen bir çalışmada, 1990 yılında yaşanan ekonomik buhran sonucunda, ekonomik güçlükler yaşayan kadınların aşırı stres algıladıkları, sorunlarıyla baş edemedikleri, eşleriyle daha çok tartıştıkları ve ilişkilerinde mutsuz oldukları görülmüştür. Ancak yaşanan ekonomik güçlük, erkek katılımcılarda benzer sorunlara yol açmamıştır. Araştırmacılar bu bulguyu, erkeklerin çalışma saatleri sonrasında eve gitmeden bir araya gelip sosyal aktivitelerine devam etmelerinin, onları ekonomik sıkıntının olası duygusal sıkıntılar üzerine olan etkilerinden koruduğu şeklinde yorumlamıştır (Kwon, Rueter, Lee, Koh ve Ok, 2003). Benzer şekilde, Aile Stres Modeli çerçevesinde Türk örnekleminde yapılan çalışmalarda da alanyazın ile tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin, Aytaç ve Rankin (2009) tarafından 2001 yılındaki ekonomik krizin etkilerini incelemek amacıyla evli kadın ve erkeklerle yürütülen çalışmada, ekonomik güçlük yaşayan kadınların daha fazla ekonomik sıkıntı ve eşleriyle ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıklarını rapor ettikleri görülmüştür. Buna ek olarak, yakın zamanda ülkemizde yapılan bir çalışmada ekonomik baskı ve parasal endişeler yaşayan evli kadınların stres, öfke, kaygı, üzüntü gibi olumsuz duygular yaşadıkları ve bu olumsuz duyguların eşlerine yönelik psikolojik ve fiziksel saldırganlık düzeyi ile olumlu, evlilik doyumları ile olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Şahin, 2014).

Algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin problem davranışları arasındaki dolaylı ilişkilerin ve bu ilişkide eşler arasındaki çatışmanın (Conger ve ark., 1994; Cummings, Davies ve Simpson, 1994; Mistry ve ark., 2002; Neppl ve ark., 2015) aracı rolünü inceleyen çalışmalar ilgili alanyazında, Aile Stres Modeli çerçevesinde sınınmıştır. Aile Stres Modeli'ni temel alan ilgili alanyazındaki çalışmalarda yordayıcı, aracı ve yordanan değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin, ergen ya da anne bildirimine

ne dayalı olarak farklılaştığı dikkat çekmektedir. Ülkemizde de Aile Stres Modeli'ni temel alarak yapılan çalışmalar sayıca az olmakla birlikte, ölçümlerin farklı kaynaklardan alındığı görülmektedir (Ergül ve Güre, 2012; Uçanok ve Güre, 2014). Bunun yanı sıra, Güre ve arkadaşlarının (2014) yürüttükleri, bu çalışmanın da bir bölümünü oluşturduğu kapsamlı bir proje çerçevesinde yapılan bir grup çalışmada; olumsuz yaşam olayları (algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma) ile ebeveynlik ve ergenin sonuç davranışları arasındaki ilişkiler ergen ve anne bildirimine dayalı hem kesitsel hem de boylamsal olarak incelenmiştir (Bayraktar Acar, 2016; Gümüştan 2013; Korfâl, 2016; Topçu Ergül, 2016). Görüldüğü gibi, ilgili alanyazında ve ülkemizde Aile Stres Modeli çerçevesinde yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde, anne bildirimine dayalı çalışmaların (örn., Aytaç ve Rankin, 2008; Aytaç ve Rankin, 2009; Ergül ve Güre, 2012; Güre ve ark., 2014; Şahin, 2014; Uçanok ve Güre, 2014) ve boylamsal çalışmaların (örn., Bayraktar Acar, 2016; Conger ve ark., 1994; Sobolewski ve Amato, 2005; White, Liu ve Tein, 2015) sayıca az olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada Aile Stres Modeli çerçevesinde, ekonomik güçlükler ile ergenlerin problem davranışları arasındaki ilişkide eşler arasındaki çatışmanın dolaylı rolü, anne bildirimine dayalı olarak ve bir yıllık izleme çalışması ile incelenmiştir. Aile Stres Modeli'nin sınındığı boylamsal çalışmaların (Conger ve ark., 1990; Conger ve Elder, 1994; Leidy, Parke, Cladis, Coltrane ve Duffy, 2009) algılanan ekonomik güçlüğün uzun süreli etkisini görebilme ve nedensel çıkarımlar yapabilmek potansiyeline sahip olmasından yola çıkılarak, bu çalışmada da her değişken için bir yıl arayla iki ölçüm alınmıştır. Çalışmamız kapsamında önerilen model analizlerinde, yordayıcı değişken olarak ele alınan ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişelerin birinci zamandaki; (Z1) dolaylı değişken olarak ele alınan karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamasının ikinci zamandaki; yordanan değişkenlerden hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemlerinin ikinci zamandaki (Z2) ölçümleri alınmıştır. Çalışma kapsamında öngörülen modeller, Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Araştırmada sınanan modellere ilişkin hipotezler aşağıda sırasıyla belirtilmiştir:

- Anne bildirimine dayalı birinci zamandaki ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişelerin, ikinci zamandaki karşılıklı anlaşmayı negatif yönde; psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamayı pozitif yönde yordaması beklenmektedir.
- Anne bildirimine dayalı ikinci zamandaki karşılıklı anlaşmanın, ergenlerin ikinci zamandaki içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışlarını negatif yönde; ikinci zamandaki psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın, ergenlerin ikinci zamandaki içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışlarını pozitif yönde yordaması beklenmektedir.
- Anne bildirimine dayalı birinci zamandaki ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler alt boyutlarının, ergenlerin ikinci zamandaki içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışlarını pozitif yönde yordaması ve aralarındaki ilişkide ikinci zamandaki karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi beklenmektedir.

Yöntem

Örneklem

Çalışma, Ankara’da yaşayan, 11-16 yaş ($Ort. = 13.03$, $S = 1.76$) arasında çocuğu olan ve yaşları 28 ile 60 arasında değişen ($Ort. = 40.21$, $S = 5.85$) 171 evli annenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Annelere, Ankara’da çeşitli ilköğretim ve ortaöğretim okullarına devam eden çocukları vasıtasıyla ulaşılmıştır. Okullara ait listeler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nde saha çalışmaları ve örneklem saptanması konusunda uzman bir öğretim üyesi tarafından İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden alınmış ve büyüklüğe oransal rastlantısal seçim (probability proportionate to size random selection) yöntemi ile 15 ilköğretim okulu ile 15 ortaöğretim okulu tespit edilmiştir. Bazı okulların çalışmayı kabul etmemesi sebebiyle, sekiz ilköğretim ve yedi ortaöğretim okulundaki öğrencilerin anneleri çalışmamızın örneklemine oluşturmuştur. Örneklem demografik özellikleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu. Kişisel bilgi formunda katılımcıların doğum tarihi, medeni durumu, eğitim düzeyi, çalışma durumu, mesleği ve oturdukları evin durumu gibi bilgiler yer almaktadır.

Ekonomik Güçlükler İndeksi. Ekonomik güçlükler indeksi, eşlerin yaşadıkları ekonomik güçlükleri

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler (N = 171)

	<i>n</i>	(%)
Eğitim Düzeyi		
İlkokul ve altı	57	(33.80)
Lise ve altı	81	(47.90)
Üniversite ve üstü	22	(13.00)
Belirtmeyen	11	-
Çalışma Durumları		
Çalışıyor	34	(20.00)
Çalışmıyor	129	(75.90)
Emekli	6	(3.50)
Emekli, çalışıyor	1	(0.60)
Belirtmeyen	1	-
Aylık Gelir Durumları		
500 TL ve altı	3	(1.80)
500-1000 TL arası	39	(23.20)
1000-2000 TL arası	57	(33.90)
2000-3000 TL arası	31	(18.50)
3000-4000 TL arası	15	(8.90)
4000-5000 TL arası	17	(10.10)
5000 TL ve üzeri	6	(3.60)
Belirtmeyen	3	-

ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Conger ve ark., 1990). İndeksin alt boyutları birbirinden bağımsız olarak ekonomik güçlüğü farklı boyutlarını ölçmektedir. Ölçeğin ailenin toplam aylık geliri, ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır.

Ölçeğin ilk alt boyutu olan, *toplam aylık gelir* boyutunda, katılımcılardan ailelerinin toplam aylık gelirlerini, tüm maddi kaynaklarını (maaş, kira geliri vb.) dikkate alarak belirtmesi istenmektedir (1 = “500 TL ve altı”, 2 = “500-1000 TL”, 3 = “1000-2000 TL”, 4 = “2000-3000 TL”, 5 = “3000-4000 TL”, 6 = “4000-5000 TL”, 7 = “5000 TL ve üzeri”).

Ölçeğin *ekonomik baskı* alt boyutunda kıt kanaat geçim, maddi ihtiyaçlar ve harcamalarda düzenlemeler-kesintiler olmak üzere üç boyut bulunmaktadır. *Kıt kanaat geçim* alt boyutu, faturaları ödemede ne kadar zorlandığını (5’li Likert tipi) ve ay sonunda artan parayı değerlendirmeye (4’lü Likert tipi) yönelik iki sorudan oluşmaktadır. Kıt kanaat geçim alt boyutundan alınan puanın yükselmesi, katılımcıların faturaları ödemede ve para artırmada daha çok zorlandıklarını ifade

etmektedir. *Maddi ihtiyaçlar* alt boyutu, sahip olunan ev, araba gibi bilgileri içeren, ailenin parasal durumu hakkında bilgi almayı amaçlayan altı maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçme aracıdır (örn., "İhtiyaç duyduğumuz giyecekleri almaya yetecek kadar paramız var"). Maddi ihtiyaçlar alt boyutundan alınan puanın yükselmesi, katılımcıların ihtiyaçlarını karşılamakta daha çok zorlandıklarını ifade etmektedir. *Harcamalarda düzenlemeler-kesintiler* boyutunda, ekonomik güçlükleri gidermek için yapılan düzenlemeler hakkında bilgi almak için katılımcılardan toplam 29 maddeyi "1 = evet, 2 = hayır" şeklinde cevaplamaları istenmektedir (örn., "Sahip olduğunuz şeyleri satma ya da hayat sigortanızda biriken parayı kullanma"). Harcamalarda düzenlemeler-kesintiler alt boyutundan alınan puanın yükselmesi, katılımcıların harcamalarında daha fazla düzenleme yaptıklarını göstermektedir. Ekonomik baskı değişkeni, anılan üç alt boyuttan alınan puan toplanarak elde edilmiştir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa katsayıları kıt kanaat geçim için .70, maddi ihtiyaçlar için .93 ve harcamalarda düzenlemeler kesintiler için .88'dir (Conger ve ark., 1990).

Ölçeğin *olumsuz ekonomik olaylar* üçüncü alt boyutu, ailenin son 12 ay içerisinde yaşadıkları olumsuz ekonomik değişiklikleri ölçmeye yöneliktir. Ölçekte 27 madde bulunmakta ve "evet/hayır" şeklinde cevaplanmaktadır (örn., "Koşulları daha kötü bir işe geçme"). Olumsuz ekonomik olaylar alt boyutundan alınan puan yükseldikçe, katılımcıların aldıkları yüksek puan daha fazla olumsuz ekonomik olay yaşadıklarını göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .80'dir (Conger ve ark., 1990).

Dördüncü alt boyut olan *parasal endişeler* alt boyutu parasal sorunlar yüzünden yaşanan endişeleri ölçmeyi amaçlamaktadır; ölçek beş maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçüm aracıdır (örn., "Parasal sorunlarım yüzünden uyumakta güçlük çekerim"). Parasal endişeler alt boyutundan alınan puanın yükselmesi, katılımcıların parasal konularda daha fazla endişe yaşadıklarını göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .89'dur (Conger ve ark., 1990).

Ekonomik Güçlükler İndeksi'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Ergül ve Güre (2012) tarafından 364 anne ile yapılmıştır. Ölçekten toplam puan elde edilmediği ve her bir alt boyut kendi içinde değerlendirildiği için orijinal ölçekte de olduğu gibi faktör analizine bakılmamış ve Cronbach alfa değerleri verilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları, ekonomik baskı alt boyutunun kıt kanaat geçim boyutu için .80, maddi ihtiyaçlar için .87 ve harcamalarda düzenlemeler-kesintiler için .90'dır; ölçeğin olumsuz ekonomik olaylar alt boyutu için .78 ve parasal endişeler alt boyutu için .91'dir (Ergül ve Güre, 2012).

Ölçeğin bu çalışmanın örnekleme ait Cronbach alfa katsayıları .63 ile .95 arasında değişmekte olup çalışma kapsamında kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (bkz. Ek 2).

Çatışma Taktikleri Ölçeği. Çatışma Taktikleri Ölçeği, evlilik ilişkisindeki saldırgan davranışların ve uzlaşmanın düzeyini belirlemek amacıyla Straus (1979) tarafından geliştirilmiş ve Straus ve arkadaşları (1996) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Ölçekte, karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık, fiziksel saldırı, yaralama ve cinsel baskı/zorlama olmak üzere beş alt boyut bulunmaktadır. *Karşılıklı anlaşma* alt boyutu eşlerin, evlilik ilişkilerinde yaşadıkları anlaşmazlık durumlarında diğer eşin duygularını anlamayı ve anlaşmazlıklarda uzlaşmayı ne düzeyde gerçekleştirdiklerini belirlemeye yönelik altı maddeden oluşmaktadır (örn., "Anlaşmasak bile eşime onunla ilgilendiğimi gösterdim"). Bu boyuttan alınan yüksek puan, eşlerin karşılıklı anlaşma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. *Psikolojik saldırganlık* alt boyutu eşlerin birbirlerine sergiledikleri psikolojik olarak yıpratıcı tutumları değerlendiren sekiz maddeden oluşmaktadır (örn., "Eşimi aşağıladım ya da eşime hakaret ettim"). Psikolojik saldırganlık boyutundan yüksek puan alınması, eşlerin etkileşimlerinde daha fazla psikolojik saldırganlık davranışlarına başvurduğu anlamına gelmektedir. *Fiziksel saldırı* alt boyutunda eşler arasında fiziksel şiddet içeren davranışları ölçen 12 madde bulunmaktadır (örn., "Eşimin kolunu büktüm ya da saçından tutup çektim"). Bu boyuttan alınan yüksek puan, eşler arasında fiziksel saldırıya yönelik davranışların yüksekliğini göstermektedir. *Yaralama* boyutu ise eşler arasında gerçekleşen kavgalar sonucunda meydana gelen kemik ve doku hasarları gibi yaralanmaların, ağrıların ve doktor ihtiyacının düzeyini belirlemek amacıyla altı maddeden oluşturulmuş bir alt boyuttur (örn., "Eşimle yaptığımız bir kavgadan dolayı vücudumda incinme, morluk ya da ufak bir kesik oluştu"). Yaralama alt boyutundan alınan puanın yükselmesi, eşler arasında yaralama davranışlarının arttığını göstermektedir. Cinsel baskı/zorlama boyutu bu çalışma kapsamında kullanılmamıştır. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları, karşılıklı anlaşma boyutu için .86, psikolojik saldırganlık boyutu için .79, fiziksel saldırı boyutu için .86 ve yaralama boyutu için .95 olarak bulunmuştur. Buna ek olarak, ölçeğin yapı geçerliliği ve ayırt edici geçerliği sınanmış ve değerlerin kabul edilir düzeyde olduğu belirtilmiştir (Straus ve ark., 1996).

Çatışma Taktikleri Ölçeği'nin Türk örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Şahin (2014) tarafından yapılmıştır. Yapılan temel bileşenler analizi sonucunda karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama olmak üzere üç alt boyut elde

edilmiştir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, karşılıklı anlaşma boyutu için .79, psikolojik saldırganlık boyutu için .86 ve fiziksel saldırı-yaralama boyutu için .97 olarak bulunmuştur (Şahin, 2014). Buna ek olarak, ölçeğin yapı geçerliği ve ayırt edici geçerliği orijinal çalışmaya benzer şekilde sınanmış ve tatmin edici bulgular elde edilmiştir.

Ölçeğin bu çalışmanın örnekleme ait Cronbach alfa katsayıları .73 ile .91 arasında değişmekte olup çalışma kapsamında kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (bkz. Ek 2).

4-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği. 4-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Check List for Ages 4-18-CBCL), 4-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin yeterli alanları ve problem davranışlarını, anne babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacı ile Achenbach ve Edelbrock (1983) tarafından geliştirilmiştir.

CBCL 4-18'in 1991 yılındaki formunun, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, Erol ve arkadaşları (1998) tarafından yapılmıştır. Ölçek, Sosyal Yeterlik ve Problem Davranışlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmada, ölçeğin 112 maddelik davranış ve duygusal problemlerle ilgili Problem Davranışlar alt boyutu kullanılmıştır. Ölçekte bulunan Sosyal İçer Çekilme, Somatik Yakınmalar, Anksiyete/Depresyon alt ölçekleri İçer Yönelim; Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar alt ölçekleri Dışa Yönelim puanını oluşturmaktadır. Her madde son altı ayda görülme sıklığına göre, ebeveynler tarafından "doğru değil" (0), "bazen ya da biraz doğru" (1), "çok ya da sıklıkla doğru" (2) olmak üzere 0-2 puan arasında değerlendirilmektedir. İçer yönelim ve dışa yönelim alt boyutundan elde edilen yüksek puan, ilgili problem davranışların yüksekliğini ifade etmektedir. Çalışmada, Cronbach alfa katsayıları İçer Yönelim için .82, Dışa Yönelim için .81 ve Toplam Problem için .88 olarak belirtilmiştir (Erol ve ark., 1998). Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen bulgular, ölçeğin yapı geçerliğinin tatmin edici düzeyde olduğunu göstermiştir (Dümenci, Erol, Achenbach ve Şimşek, 2004; Erol ve Şimşek, 2000). Ayrıca, ölçeğin uyum geçerliğini sınamak amacıyla, Güçler ve Güçlükler Ölçeği ile Problem Davranışlar alt ölçekleri arasındaki ilişkilere korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular ölçeğin uyum geçerliğinin tatmin edici olduğuna işaret etmiştir (Güvenir, Özbek, Baykara, Şentürk ve İncekaş, 2004).

Ölçeğin bu çalışmanın örnekleme ait Cronbach alfa katsayıları .76 ile .81 arasında değişmekte olup çalışma kapsamında kabul edilir düzeyde olduğu görülmektedir (bkz. Ek 2).

İşlem

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen (Proje No: BAP 11B5358001) olumsuz yaşam olayları, ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelendiği kapsamlı bir projenin bir bölümünü oluşturmaktadır (Güre, Uçanok ve Ergül, 2014).

Proje kapsamında uygulama için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra, ölçekler optik form haline getirilmiş, birinci ve ikinci aşama uygulamaları için anne ve ergen formu olmak üzere ayrı kitapçıklar hazırlanmıştır. Ancak bu çalışma kapsamında annelere yönelik oluşturulan ölçek bataryasının bir bölümü kullanılmıştır. Annelere, anılan proje çerçevesinde belirlenen okullara devam eden çocukları aracılığıyla, 2011-2012 ve 2012-2013 öğretim yılı bahar döneminde birer yıl ara ile ulaşılmıştır. Her iki ölçümde de annelere, bilgilendirme onam formları ve ölçekler, kapalı zarflar içerisinde evlerine gönderilerek ulaştırılmış, rehber öğretmenler yardımıyla geri toplanmıştır. Okuma-yazma bilmeyen, okur-yazar ya da ilkökul mezunu olduğu tespit edilen annelere ise ilgili ölçek bataryası, evlerinde bir yüksek lisans ve iki lisans öğrencisi tarafından bireysel olarak uygulanmıştır. Uygulama süresi, 60-90 dakika arasında değişmiştir. Hem çocuklarıyla ulaştırılan formlarda yazılı olarak hem de ev uygulamalarında annelere araştırmanın gizlilik ve gönüllük esasına dayandığı bildirilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın temel analizlerine geçilmeden önce, veri temizleme işlemi yapılmıştır. Araştırma boylamsal bir çalışma olduğu için, birinci veya ikinci aşamaya katılmamış olan veya evli olmayan 463 annenin verisi analize eklenmemiştir. Değişkenlerin z puanları incelenmiş ve -4 ile +4 arasında yer almayan 1 katılımcının verisi silinmiştir. Son olarak, Mahalonobis analizi yapılmış, aralık dışında değer taşıyan katılımcı bulunmadığından analize 171 kişi üzerinden devam edilmiştir. Analizler öncesinde, araştırmaya dahil edilen 171 kişinin ölçeklerinde yer alan kayıp değerler için Fichman ve Cummings (2003) tarafından önerilen çoklu değer atama yöntemi (Multiple Imputation) kullanılmıştır. Yapılan kayıp değer testi sonucunda, araştırmada yer alan bütün değerlerin %4.2'sinin kayıp durumda olduğu görülmüştür. Veri setinde yer alan kayıp değerlerin sistematik bir etki sonucu oluşup oluşmadığını anlamak için Little ve Rubin (2002) tarafından önerilen Little MCAR testi yapılmıştır. Test sonuçları, $\chi^2(37755) = 4944.66, p > .05$ meydana gelen kayıp değerlerin tamamen rastlantısal (MCAR) olduğunu göstermiştir. Bu analiz sonrasında, çoklu değer atama yöntemiyle veri setine

Tablo 2. Hipotezler Çerçevesinde Sınanan Modellerde Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Değerleri (N = 171)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. EB _{Z1}	-							
2. OEO _{Z1}	.47**	-						
3. PE _{Z1}	.56**	.14	-					
4. KA _{Z2}	.14	.00	.20**	-				
5. PS _{Z2}	.26**	-.04	.19*	.28**	-			
6. FSY _{Z2}	.14	-.02	.12	.15*	.77**	-		
7. İÇEYÖN _{Z2}	.18*	.04	.06	.17*	.25**	.04	-	
8. DIŞAYÖN _{Z2}	.27**	.15	.09	.06	.34**	.23**	.64**	-

Not 1. * $p < .05$, ** $p < .01$.

Not 2. EB: Ekonomik baskı, OEO: Olumsuz ekonomik olaylar, PE: Parasal endişeler, KA: Karşılıklı anlaşma, PS: Psikolojik saldırganlık, FSY: Fiziksel saldırı-yaralama, İÇEYÖN: İçe yönelim problemleri, DIŞAYÖN: Dışa yönelim problemleri, Z1: Birinci zaman, Z2: İkinci zaman.

beş defa yaklaşık değer atanmış ve analizlere beşinci veri seti üzerinden devam edilmiştir.

Annelere uygulanan Ekonomik Güçlükler İndeksi, Çatışma Taktikleri Ölçeği ve 4-18 Yaş Çocuk ve Ergenler için Davranış Değerlendirme Ölçeklerinin ortalama ve standart sapma puanları ile araştırma modelinde birinci ve ikinci zamanda yer alan değişkenler arasındaki ilişkiler Ek 2'de verilmiştir. Çalışmanın hipotezleri çerçevesinde sınanan modellerde yer alan değişkenlerin korelasyon değerleri ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Araştırma modelinde yer alan yordayıcı, dolaylı ve yordanan değişkenlerin alt boyutlarının ölçüm zamanına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için üç ayrı tekrar ölçümlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçları, sadece olumsuz ekonomik olaylar (Wilks' $\lambda = .93$, $F_{1,1000} = 8.78$, $p < .01$, $\eta^2 = .03$) ve ekonomik baskının alt boyutu olan maddi ihtiyaçlarda (Wilks' $\lambda = .93$, $F_{1,1000} = 5.77$, $p < .05$, $\eta^2 = .05$) ölçme zamanı temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, anneler birinci zamana göre ($Ort. = 25.00$, $S = 5.82$), ikinci zamanda ($Ort. = 23.69$, $S = 6.63$) daha az olumsuz ekonomik olay yaşadıklarını bildirmiştir. Buna ek olarak, anneler birinci zamana göre ($Ort. = 16.89$, $S = 5.91$), ikinci zamanda ($Ort. = 16.26$, $S = 6.02$) maddi ihtiyaçlarını karşılamada daha az zorlandıklarını bildirmiştir. Ayrıca, içe yönelim (Wilks' $\lambda = .95$, $F_{1,1000} = 6.50$, $p < .05$, $\eta^2 = .04$) ve dışa yönelim problem davranışlarında (Wilks' $\lambda = .95$, $F_{1,1000} = 8.91$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$) ölçme zamanı temel etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Buna göre, ergenlerin anneleri tarafından rapor edilen içe yönelim problemlerinin birinci zamana göre ($Ort. = 10.91$, $S = 5.94$), ikinci zamanda ($Ort. = 9.80$, $S = 5.93$), daha az olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, ergenlerin anneleri tarafından rapor edilen dışa yönelim problemlerinin birinci zamana göre ($Ort. = 6.77$, $S = 4.55$), ikinci zamanda ($Ort. = 5.69$,

$S = 4.76$) daha az olduğu görülmüştür.

Araştırma modelindeki değişkenlerin annenin eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini analiz etmek için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Bunun için ilk olarak, okuma-yazma bilmeyen, okuma-yazma bilen ve ilkökul mezunu katılımcılar düşük eğitim düzeyi grubuna; ilkökul, ortaokul ve lise mezunu katılımcılar orta eğitim düzeyi grubuna ve yüksekökol, üniversite ve lisansüstü mezunu katılımcılar yüksek eğitim düzeyi grubuna kodlanarak üç gruba ayrılmıştır. Sonrasında yapılan tek yönlü ANOVA sonucunda, ekonomik baskının $F_{2,143} = 5.283$, $p < .01$, $\eta^2 = .07$ annenin eğitim düzeyine göre farklılaştığı ortaya konulmuştur. Buna göre, düşük eğitim düzeyine sahip anneler ($Ort. = 75.87$, $S = 11.22$), yüksek eğitim düzeyine sahip annelere ($Ort. = 66.35$, $S = 11.23$) kıyasla daha fazla ekonomik baskı rapor etmiştir. Buna ek olarak, uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre, parasal endişelerin $F_{2,168} = 2.520$, $p < .01$, $\eta^2 = .04$, annenin eğitim düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, düşük eğitim düzeyine sahip anneler ($Ort. = 13.26$, $S = 5.58$), yüksek eğitim düzeyine sahip annelerden ($Ort. = 9.35$, $S = 4.67$) daha fazla parasal endişelerinin olduğunu bildirmiştir. Bu analizler sonrasında, doğrudan ve dolaylı etki modellerini sınamak için yapılan AMOS analizlerinde, modellerde eğitim kontrol edildiğinde, modelin veri ile uyum sağlamadığı görülmüş ve analizlere anne eğitimi kontrol edilmeden devam edilmiştir.

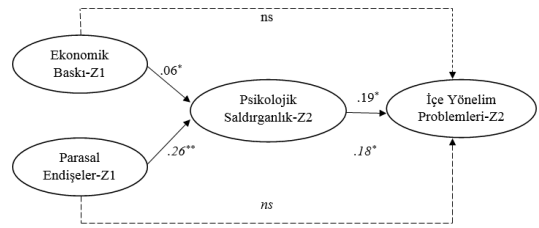
Çalışmada yer alan yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkide, dolaylı değişkenlerin etkileri ilk olarak tek bir modelde sınanmıştır (bkz. Şekil 1). Ancak modelin veri ile iyi uyum sağlamadığı görülmüştür. Dolayısıyla, çalışmamızda araştırma hipotezlerimiz çerçevesinde hem yordayıcı hem de dolaylı değişkenlerin alt boyutlarının yordanan değişken üzerindeki etkileri 18 ayrı modelde sınanmıştır.

Bu çalışma kapsamında analiz edilen bütün modellerde, Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır. Analizlerde AMOS (18.0) programı kullanılarak Kovaryans matrisleri oluşturulmuş ve en yüksek olasılık (maximum likelihood estimation) ele alınmıştır. Veri analiz edildiğinde, tek yönlü ve çift yönlü normallik sayılıştısının sağlandığı görülmüş, kovaryans matrisi kullanılmış ve Ki-Kare değeri dikkate alınmıştır. Önerilen model ile veri arasındaki uyum, RMSEA (Root-Mean-Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Indices) ve NFI (Normed Fit Index) değerleri kullanılarak incelenmiştir. χ^2 değeri örneklem büyüklüğüne duyarlı olduğu için, χ^2 sd oranı da dikkate alınarak, modellerin uyum iyilikleri Marsh ve Hocevar (1988)'in önerdiği şekilde, sd/χ^2 için, 1-1/3 arasındaki oranları çok iyi uyum, 1/3 oranını iyi uyum, 1/5'e kadar olan uyumu ise yeterli uyum olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan diğer modellerde de aynı kriterler dikkate alınmıştır. Ölçüm modellerinin uyum indekslerine dair bütün veriler Ek 1'de verilmiştir. Araştırmada irdelenen tüm modellerde, uyum indekslerini iyileştirmek amacıyla Bandolos (2002) tarafından önerilen parselleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında analiz edilen bütün modellerde, aracı ve dolaylı etki incelenirken, Holmbeck'in (1997) önerdiği yöntem izlenmiştir. Buna göre yordayıcı, aracı ve yordanan değişkenden oluşan bir modelde, birinci aşamada yordayıcı değişkenle yordanan değişken arasındaki ilişki sınanır. Eğer bu ilişki anlamlı ise aracı etki modeli, anlamlı değilse dolaylı etki modeli sınanır. Çalışmamızda, yapılan analizlerde, yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki doğrudan ilişkilerin anlamlı olmadığı görüldüğü için, aşağıdaki analizlerde anlamlı olan dolaylı etkilere ilişkin rapor edilmiştir. Dolayısıyla çalışmamızda 18 ayrı model sınanmış olmasına rağmen, aşağıda hipotezlerimiz çerçevesinde anlamlı olan öncelikle içe yönelim, sonrasında ise dışa yönelim sonuç değişkenlerine ilişkin 4 dolaylı etki modeli rapor edilmiştir.

İlk olarak, ekonomik baskı, içe yönelim problemlerini yordamadığından ($\beta = .10, p = .22$), ikinci aşamada karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi incelenmiştir. Sonuçlar, birinci zamandaki ekonomik baskının anlamlı olarak ikinci zamandaki psikolojik saldırganlığı pozitif yönde ($\beta = .23, p < .05$) ve psikolojik saldırganlığın da ikinci zamandaki içe yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığını ($\beta = .18, p < .05$) göstermektedir. Bu durumda, ekonomik baskı ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişkide psikolojik saldırganlığın dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [SBS_ $\chi^2(48, N = 171) = 65.05, p = .05, RMSEA = .04, NFI = .89, CFI = .97$]. Modele ait standardize olmayan beta değerleri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Buna ek olarak, parasal endişeler içe yönelim problemlerini yordamadığından ($\beta = .10, p = .22$), ikinci aşamada karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi incelenmiştir. Analiz sonuçları, birinci zamandaki parasal endişelerin anlamlı olarak ikinci zamandaki karşılıklı anlaşmayı ($\beta = .25, p < .01$) ve psikolojik saldırganlığı pozitif yönde ($\beta = .25, p < .01$) ve psikolojik saldırganlığın ikinci zamandaki içe yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığını ($\beta = .17, p < .05$) göstermektedir. Bu durumda, psikolojik saldırganlık, parasal endişeler ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişkide dolaylı rol oynamaktadır [SBS_ $\chi^2(71, N = 171) = 103.25, p < .01, RMSEA = .05, NFI = .91, CFI = .97$]. Modele ait standardize olmayan beta değerleri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Not 1. Şekilde standardize olmayan beta değerlerine yer verilmiştir.

Not 2. Parasal endişeler, psikolojik saldırganlık ve içe yönelim problemlerini içeren modele ait değerler italik olarak belirtilmiştir.

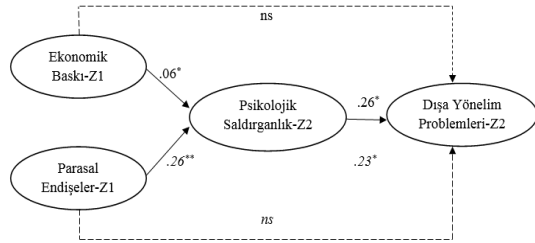
Not 3. ns: anlamlı değil.

Şekil 2. İçe Yönelim Problemleri Dolaylı Etki Modelleri

Bunun yanı sıra, ekonomik baskı, dışa yönelim problemlerini yordamadığından ($\beta = .13, p = .07$), ikinci aşamada karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, birinci zamandaki ekonomik baskının anlamlı olarak ikinci zamandaki psikolojik saldırganlığı pozitif yönde yordadığını ($\beta = .22, p < .05$), psikolojik saldırganlığın ikinci zamandaki dışa yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığını ($\beta = .24, p < .01$) ve fiziksel saldırı-yaralamanın dışa yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığını ($\beta = .18, p < .05$) göstermektedir. Buna göre, ekonomik baskı ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide psikolojik saldırganlığın dolaylı etkisi bulunmuştur [SBS_ $\chi^2(48, N = 171) = 63.02, p = .07, RMSEA = .04, NFI = .91, CFI = .98$]. Modele ait standardize olmayan beta değerleri Şekil 3'te verilmiştir.

Son olarak, parasal endişeler, dışa yönelim problemlerini yordamadığından ($\beta = -.02, p = .80$), ikinci aşamada karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi test edilmiştir. Elde edilen bulgular, birinci zamandaki parasal endişelerin anlamlı olarak ikinci zamandaki psikolojik saldırganlığı pozitif yönde ($\beta = .25, p < .05$) ve psikolojik saldırganlığın ikinci zamandaki dışa yönelim problemlerini pozitif

yönde yordadığını ($\beta = .23, p < .05$) göstermektedir. Bu durumda, psikolojik saldırganlığın, parasal endişeler ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide dolaylı etkisi saptanmıştır [SBS_ $X^2(72, N = 171) = 91.02, p = .05, RMSEA = .04, NFI = .93, CFI = .98$]. Bununla birlikte bulgular, parasal endişeler ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide karşılıklı anlaşma ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi olmadığını göstermektedir. Modele ait standardize olmayan beta değerleri Şekil 3'te verilmiştir.

Not 1. Şekilde standardize olmayan beta değerlerine yer verilmiştir.

Not 2. Parasal endişeler, psikolojik saldırganlık ve dışa yönelim problemlerini içeren modele ait değerler italik olarak belirtilmiştir.

Not 3. ns: anlamlı değil.

Şekil 3. Dışa Yönelim Problemleri Dolaylı Etki Modelleri

Bunların dışında elde edilen bulgular, ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişelerin içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini doğrudan yordamadığını göstermiştir. Buna ek olarak, ekonomik baskı ve parasal endişeler ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide karşılıklı anlaşma ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisi bulunmamıştır. Ayrıca, olumsuz ekonomik olaylar ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralamanın dolaylı etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tartışma

Çalışmamızın betimsel analizlerinden elde edilen bulgularına göre, eğitim düzeyi düşük annelerin, karşılaştıkları ekonomik güçlüklerle baş etmede daha fazla zorlandıkları dikkat çekmektedir. Ölçme zamanı temel etkisine baktığımızda, araştırmaya katılan anneler ikinci zamanda daha az olumsuz ekonomik olay yaşadıklarını ve maddi ihtiyaçlarını karşılamada daha az zorlandıklarını bildirmiştir. Ekonomik güçlüklerin olumsuz ekonomik olaylar ve maddi ihtiyaçlar boyutları, nesnel ölçüm olarak değerlendirildiğinden aradan geçen bir yılda ekonomik güçlüğü olumsuz etkilerinin azalmış olabileceği düşünülebilir. Aynı zamanda, çocukların içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin ortalamalarına bakıldığında, bir önceki yıla kıyasla daha az olduğu dikkat çekmiştir. An-

lan bulgunun, annelerin bir yıl sonra ekonomik durumlarıyla ilgili rapor ettikleri sıkıntılarının bir yıl sonra azaldığı yönündeki bulgusuyla ilişkilendirildiğinde, çocuklarına ilişkin problem davranışlarıyla olan değerlendirmelerinin de daha olumlu olmasını açıklayabilmektedir.

Araştırmanın hipotezleri çerçevesinde sınanan modeller değerlendirildiğinde, ekonomik güçlüklerin hem nesnel hem de öznel ölçümleriyle ilgili sonuçların benzer yönde olduğu görülmektedir. Anne bildirimine dayalı nesnel ölçüm olan ekonomik baskının psikolojik saldırganlığı; öznel ölçüm olan parasal endişelerin ise hem psikolojik saldırganlığı hem de karşılıklı anlaşmayı pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Buna göre, ay sonunu getirmekte, gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada zorlanan ve harcamalarında düzenlemeye ihtiyaç duyan, aynı zamanda parasal durumları sebebiyle endişe duyan anneler eşleriyle ilişkilerinde aşağılama, tehdit etme ve hakaret etme gibi davranışları daha çok sergilediklerini bildirmektedirler. Benzer şekilde ülkemizde (Aytaç ve Rankin, 2009; Şahin, 2014), Kore örneğinde (Kwon ve ark., 2003) ve Arjantin örneğinde (Falconier, 2005) yürütülen çalışmalarda da, kadınların algıladıkları ekonomik sıkıntı arttıkça, eşleriyle ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıkları gözlenmiştir.

Çalışmamızın, annelerin parasal konulardaki endişelerinin, karşılıklı anlaşma boyutunu pozitif yönde yordadığı bulgusu dikkat çekicidir. Çalışmamızda “Anlaşmasak bile eşime onunla ilgilendiğimi gösterdim.” gibi ifadelerden oluşan karşılıklı anlaşma, bireylerin eşleriyle anlaşamadıkları konular olsa bile anlaşmak için bir çaba içinde olduklarını göstermektedir. Diğer yandan, bu çalışma Türkiye gibi evlilik ilişkisinde kadına daha fazla sorumluluk yükleyen bir örneklem grubunda yapılmıştır. “Yuvayı dışı kuş yapar.” atasözünden de anlaşılacağı üzere, Türk toplumu evlilikte kadının rolüne daha fazla önem atfetmektedir. Dolayısıyla, annelerin parasal konulardaki endişeleri arttıkça, eşleriyle bir yandan iyi anlaşırken, bir yandan da psikolojik saldırganlık davranışları gösterdiğini rapor etmesi çelişkili bulgular olarak görülse de, anılan çelişkinin annelerin, hissettikleri sorumluluk duygusuyla tutarlı olarak daha fazla uzlaşma yoluna gitmesi ile açıklanabileceğini düşündürmektedir. Buna ek olarak, korelasyon analizleri sonucunda, karşılıklı anlaşmanın ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren bulgu da beklenmedik bir bulgudur. Karşılıklı anlaşma ile parasal endişeler ve karşılıklı anlaşma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki dikkat çekici bulgular, yukarıda da bahsedildiği gibi, karşılıklı anlaşmayı ölçmek için kullanılan maddelerin anlaşma düzeyini değil de, anlaşma yönündeki çabayı ölçmüş olabileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, Türkiye’de Çatışma Taktikleri Ölçeği ilk olarak bu çalışmanın da bir bölümünü oluşturduğu

proje kapsamında Şahin (2014) tarafından geçerlik ve güvenilirliği yapılan bir ölçektir. Dolayısıyla, Türkiye’de ulaşılan kaynaklar çerçevesinde Şahin’in çalışmasının dışında anılan ölçęęi kullanan başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede, model kapsamında sınıadığımız karşılıklı anlaşma ile bazı psikolojik sonuç değışkenleri arasındaki ilişkileri yorumlayabilmek ve tartışabilmek adına başka çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca araştırma modelimizde dolaylı değışken olarak ele alınan karşılıklı anlaşma, ergenlerin problem davranışlarını yordamazken, psikolojik saldırganlığın ergenlerin hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemlerini; fiziksel saldırı-yaralamanın ise sadece dışa yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığı ortaya konulmuştur. Eşleriyle ilişkilerinde aşğılama ve tehdit etme gibi psikolojik saldırganlık davranışları gösterdiklerini rapor eden anneler, ergen çocuklarında, hem içe yönelim hem de dışa yönelim problem davranışlarının daha çok görüldüğünü belirtmişlerdir. Diğer yandan, eşleriyle ilişkilerinde itme ve boğazını sıkma gibi fiziksel saldırı-yaralama davranışları sergilediklerini belirten annelerin ise, çocuklarında sadece dışa yönelim davranışlarını rapor ettikleri dikkat çekmiştir. Anılan bulgular, evlilik etkileşimindeki olumsuz ve çatışmalı yaşantıların, ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışları için risk faktörü oluşturduğu yönünde elde edilen ilgili alanyazındaki bulgularla örtüşmektedir (Conger ve ark., 2010; Conger ve Donellan, 2007; Cummings ve Cummings, 1988; Cummings ve Davies, 1994; Grych ve Fincham, 1990, 1993; Landers-Potts, 2015; Mistry ve ark., 2002; Solantaus ve ark., 2004).

Diğer yandan araştırma sonuçları, anneler tarafından hem nesnel hem de öznel olarak rapor edilen ekonomik güçlüklerin, çocuklarının içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini doğrudan yordamadığını göstermiştir. Bu yöndeki bulgumuz, Aile Stres Modeli’nin farklı kültürlerde anne bildirimine dayalı olarak irdelleyen çalışmalarının bulgularıyla örtüşmediğini göstermektedir (Conger ve ark., 2002; Solantaus ve ark., 2004; White ve ark., 2015). Farklı yönde elde edilen sonuçlar çalışmamızın örneklem profili ayrıntılı olarak irdelendiğinde açıklanabilir düzeydedir. Şöyle ki; çalışmamızda, araştırmaya katılan annelerin %24’ünün kendine ait düzenli gelirinin olduğu, %41’inin toplam aylık aile gelirinin 2000 TL ve üzerinde olduğu gösterilmiştir. 2012 yılında asgari ücretin 701.44 TL olduğu düşünıldüğünde, örneklemimizin sahip olduğu gelir düzeyinin, Türkiye’deki genel ekonomik koşullar açısından orta düzeyde kabul edilebilir seviyede olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, örneklemimizdeki annelerin ekonomik güçlüklerle ilişkin öznel ve nesnel değerlendirmelerinin, anılan kültürlerdeki annelerle kıyaslandığında nispeten daha olumlu olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmanın temel amacı çerçevesinde yapılan dolaylı etki analizlerinde, ekonomik güçlüklerin alt boyutlarından nesnel ölçüm olan ekonomik baskı ve öznel ölçüm olan parasal endişeler ile hem içe yönelim hem de dışa yönelim problem davranışları arasındaki ilişkide psikolojik saldırganlığın dolaylı etkisi bulunurken, aynı etki karşılıklı anlaşma ve fiziksel saldırı-yaralamada saptanmamıştır. Psikolojik saldırganlık davranışlarının dolaylı etkisinin ortaya konulması, annelerin algıladığı ekonomik baskı ve parasal endişeler gibi olumsuz ekonomik güçlüklerin eşlerine karşı psikolojik saldırganlık davranışlarını artırarak, ergen çocuklarında davranış problemlerini tetiklediğini göstermiştir. Diğer yandan, ekonomik güçlüklerin alt boyutlarından nesnel ölçüm olan olumsuz ekonomik olaylar ile içe yönelim ve dışa yönelim problem davranışları arasındaki ilişkide eşler arasındaki çatışmanın alt boyutlarının dolaylı etkisinin olmadığı görülmüştür. Olumsuz ekonomik olaylar alt boyutunda (örn., işten çıkarılma) yer alan ifadelerin, ekonomik baskı boyutundaki ifadelerle (örn., hayat sigortanızda biriken parayı kullanma) ve parasal endişeler boyutundaki ifadelerle (örn., parasal sorunların yüzünden uyumakta güçlük çekerim) kıyaslandığında daha az olasılıkla karşılaşılabilecek durumlar olduğu dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, enlemesine kesitsel (Parke ve ark., 2004) ve boylamsal çalışmalarda (Conger ve ark., 1994) evlilik çatışmasının, sadece ekonomik baskı ile içe yönelim problem davranışları arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı belirtilmiştir. Görüldüğü gibi alanyazındaki diğer çalışmalarda, evlilik çatışması tek bir boyut olarak değerlendirilmiş ve ekonomik güçlükler ile ergenlerin problem davranışları arasında aracı rolü olduğu gösterilmiştir. Bu çalışmalardan farklı olarak bizim çalışmamızda, eşler arasındaki çatışma karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama olmak üzere üç farklı boyutta değerlendirilerek farklı etkileri olduğu gösterilmiş ve ilgili alanyazına katkı sağlamıştır.

Aile Stres Modeli çerçevesinde yapılan birçok çalışmanın bir araya getirildiği derleme makalelerinde (Aytaç ve Rankin, 2008; Conger ve Donnellan, 2007; Donnellan, Conger, McAdams ve Neppel, 2009), boylamsal çalışmalarda (örn., Neppel ve ark., 2015) ve enlemesine kesitsel çalışmalarda (Aytaç ve Rankin, 2009; Masarik ve Conger, 2017; Şahin, 2014), ailenin yaşadığı ekonomik güçlüklerin yarattığı ekonomik baskının eşlerin duygusal sıkıntısını artırarak, eşler arasındaki çatışmayı tetiklediği belirtilmektedir. İlgili alanyazındaki çalışmalar ve araştırma bulgularımız değerlendirildiğinde, ailenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların, aile dinamikleriyle doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir (Conger ve ark., 2002; Cummings ve Cummings, 1988; Cutrona ve ark., 2003; Grych ve Fincham, 1990; Kwon ve ark., 2003; Parke ve ark., 2004).

Buna ek olarak, Aile Stres Modeli'nin farklı bağlamlarda sınındığı ve bu araştırmanın da bir bölümünü oluşturduğu proje çerçevesinde yürütülen bir grup çalışmada, daha önce de belirtildiği gibi, ekonomik güçlüklerin, hem algılanan duygusal sıkıntı, eşler arasındaki çatışma ve anne ergen ilişkisi hem de ergenlerin problem davranışlarıyla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmüştür (Bayraktar Acar, 2016; Gümüşten, 2013; Güre, Gümüşten, Korfal ve Uçanok, 2014; Korfal, 2016; Şahin, 2014; Topçu Ergül, 2016). Ekonomik güçlüklerin olduğu bir çevrede, annelerin eşleriyle ilişkilerinde psikolojik saldırganlık davranışları sergilemesinin ergen çocukları için risk faktörü oluşturduğu düşünülmektedir. Bu durumda, Türkiye gibi nüfusun %28.7'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı (TÜİK, 2016) gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik sıkıntıların aileler üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla geniş çaplı önleme ve müdahale programlarının oluşturulması önemlidir.

Bu çalışma genel olarak Aile Stres Modeli çerçevesinde yapılan diğer çalışmalara benzer yönde bulgular ortaya koymasına rağmen, bazı sınırlılıklara da sahiptir. Öncelikle, çalışmada ele alınan değişkenler, sadece anne bildirimine dayalı olarak irdelenmiştir. Her ne kadar önemli bir bilgi kaynağı olan annelere ulaşmak ve onlardan bilgi almak çalışmanın güçlü yanlarından biri olarak görüle de, bir sınırlılık olarak da değerlendirilebilir. Gelecek çalışmalarda anne, baba ve ergen bildirimine dayalı araştırmaların yapılması, farklı kaynaklardan alınan verilerin karşılaştırılması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, daha önce de belirtildiği gibi, Aile Stres Modeli'ne göre algılanan ekonomik güçlük, eşlerin duygusal sıkıntılarına artırarak ilişkilerinde çatışmaya yol açmaktadır. Anılan proje kapsamında Şahin (2014) tarafından yapılan çalışmada ekonomik güçlük algıladıklarını rapor eden evli kadınların olumsuz duygular yaşadıklarına ilişkin bulgular göz önünde bulundurularak çalışmamızda bu yönde bir ölçüm alınmamıştır. Nitekim çalışmamızın asıl amacı, yaşanan ekonomik sıkıntıların eşlerde duygusal sıkıntı yarattığını varsayarak, bunun çocuklar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini irdelemektir. Bununla birlikte, bu yöndeki çalışmalarda modelin önemli bir göstergesi olan duygusal sıkıntının aracı rolünün irdelenmesi elbette sonuçları zenginleştirecektir. Ayrıca, ilgili alanyazında olumsuz yaşam olayları kapsamında ele alınan eşler arasındaki çatışma, eşin kaybı vb. değişkenler de aile içinde önemli stres olayları olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, daha sonraki çalışmalarda anılan değişkenlerin etkileri farklı modellerde sınanarak, kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Buna ek olarak, çalışmanın örnekleme irdelendiğinde, genel olarak orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, ekonomik baskının daha fazla algılandığı dar gelirli ve kırsal kesimlerde yaşayan ailelerde de bu

bağlamda araştırmaların yürütülmesi önemli görülmektedir. Son olarak, sosyal desteğin ekonomik güçlüklerin olumsuz etkisini azalttığı yönündeki araştırma bulguları (Falconier, 2005; Mistry ve ark., 2008; Robila ve Krishnakumar, 2005) göz önünde bulundurularak, ileride yapılacak olan çalışmaların bu yönde planlanmasının önemli doğurgularının olacağı düşünülmektedir.

Anılan sınırlılıklarına rağmen, çalışmamızın alanyazına katkı sağlayacak güçlü yönleri bulunmaktadır. Çalışmamız, Aile Stres Modeli çerçevesinde ele alınan değişkenleri boylamsal olarak irdeleyerek, nedensel ilişkileri ortaya koyması açısından alanyazına önemli katkı sağlamıştır. Diğer yandan bu araştırma, hem yordayıcı (ekonomik baskı, olumsuz ekonomik olaylar ve parasal endişeler) hem dolaylı (karşılıklı anlaşma, psikolojik saldırganlık ve fiziksel saldırı-yaralama) hem de yordanan değişkenlerin (içer yönelim ve dışa yönelim davranışları) birbirleriyle ilişkilerini ayrı ayrı modellerde sınıdığı için, ilgili alanyazındaki çalışmalara kaynak oluşturma potansiyeline sahiptir. Buna ek olarak, diğer çalışmalardan farklı olarak araştırmamızda, algılanan ekonomik güçlük değişkeni, hem ekonomik baskı ve olumsuz ekonomik olaylar boyutlarıyla nesnel hem de parasal endişeler boyutuyla öznel olarak ele alınmış ve bulgular karşılaştırılmıştır. Çalışmamızda, ekonomik güçlüğün nesnel ve öznel olarak değerlendirilmesinin, en azından bizim örnekleminizde önemli bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Sonuç olarak çalışmamız, Ankara kent merkezinde yaşayan ailelerin içinde buldukları ekonomik durumun aile dinamiklerini nasıl ve ne yönde etkilediğini göstermesi açısından önemli bulgular ortaya koymuştur. Ailenin içinde bulunduğu ekonomik güçlüklerin evlilik ilişkisine ve ergenlerin problem davranışlarına olan olumsuz etkisinin en aza indirgenebilmesi konusunda önleme ve müdahale programları ve politikaları geliştirilirken, araştırmamızdan elde edilen sonuçların önemli bir kaynak sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Achenbach, T. M. ve Edelbrock, C. S. (1983). *Manual for the child behavior checklist and revised behavior profile*. Burlington: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Angell, R. C. (1936). *The family encounters the depression*. New York, NY, US: Scribner/Simon & Schuster.
- Aytaç, I. A. ve Rankin, B. H. (2008). Unemployment, economic strain and family distress: The impact of the 2001 economic crisis. *New Perspectives on Turkey*, 38, 181–203.
- Aytaç, I. A. ve Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Turkey: Testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 71, 756–767.
- Bayraktar Acar, A. V. (2016). *Algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin uyum davranışları arasındaki bağlantılarda ebeveyn-ergen ilişkisinin aracı rolü: Bir izleme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Conger, R. D. ve Conger, K. J., (2002). Resilience in Midwestern families: Selected findings from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal of Marriage Family*, 64, 361–373.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H. J., Lorenz, F. O., Simons, R. L. ve Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63, 526–41.
- Conger, R. D., Conger, K. J. ve Martin, M. (2010). Socioeconomic status, family processes and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72, 685–704.
- Conger R. D. ve Donellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58, 175–199.
- Conger, R. D. ve Elder Jr., G. H. (1994). *Families in troubled times: Adapting to change in rural America. Social institutions and social change*. Aldine de Gruyter, 200 Saw Mill River Road, Hawthorne, NY 10532.
- Conger, R. D., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Huck, S. ve Melby, J. N. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 643–656.
- Conger, R. D., Ge, X., Elder, G. H., Lorenz, F. O. ve Simons, R. L. (1994). Economic stress, coercive family process, and developmental problems of adolescents. *Child Development*, 65, 541–561.
- Conger, R. D., Rueter, M. A. ve Elder, G. H. (1999). Couple resilience to economic pressure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(1), 54–71.
- Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C. ve Brody, G. H. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38(2), 179–193.
- Cummings, E. M. ve Cummings, J. L. (1988). A process-oriented approach to children's coping with adults' angry behavior. *Developmental Review*, 8, 296–321.
- Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (1994). *Children and marital conflict: The impact of family dispute and resolution*. New York: Guilford Press.
- Cummings, E. M., Davies, P. T. ve Simpson, K. S. (1994). Marital conflict, gender, and children's appraisals and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 8(2), 141–149.
- Cutrona, C. E., Russell, D. W., Abraham, W. T., Gardner, K. A., Melby, J. N., Bryant, C. ve Conger, R. D. (2003). Neighborhood context and financial strain as predictors of marital interaction and marital quality in African American couples. *Personal Relationships*, 10(3), 389–409.
- Dmitrieva, J., Chen, C., Greenberger, E. ve Gil-Rivas, V. (2004). Family relationships and adolescent psychosocial outcomes: Converging findings from Eastern and Western cultures. *Journal of Research on Adolescence*, 14(4), 425–447.
- Dumenci, L., Erol, N., Achenbach, T. M. ve Simsek, Z. (2004). Measurement structure of the Turkish translation of the Child Behavior Checklist using confirmatory factor analytic approaches to validation of syndromal constructs. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(3), 335–340.
- Emmen, R. A. G., Malda, M., Mesman, J., IJzendor, M. H., Prevo, M. J. L. ve Yeniad, N. (2013). Socioeconomic status and parenting in ethnic minority families: Testing a minority family stress model. *Journal of Family Psychology*, 27(6), 896–904.
- Ergül, A. ve Güre A. (2012). Perceived economic strain and parent-adolescent relationships: The adolescent's and parents' perspective. *30th International Congress of Psychology Sözel Bildiri*, Cape Town.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. T. (2000). 13 Mental Health of Turkish Children: Behavioral and emotional problems reported by parents, teachers, and adolescents. *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health*, 1, 223–247.
- Falconier, M. K. (2005). *Economic strain, friends' support, and relationship satisfaction in Argentinean*

- couples: Paths of influence and gender differences.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland, USA.
- Grych, J. H. ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267–290.
- Grych, J. H. ve Fincham, F. D. (1993). Children's appraisals of marital conflict: Initial investigations of the cognitive-contextual framework. *Child Development*, 64(1), 215–230.
- Gümüştin, D. (2013). *Algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bağlantıda anne-ergen ilişkilerinin aracı rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güre, A., Gümüştin D., Korfal, A. ve Uçanok, Z. (2014). The perceived economic strain and psychological adjustment: The mediational role of mother-adolescent relationship in the framework of the family stress model. *14th Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence Sözel Bildiri*, İzmir.
- Güre, A., Uçanok, Z. ve Ergül, A. (2011-2014). Olumsuz yaşam olayları, ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde sınanması: Bir izleme çalışması. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi, Proje No: 11 B 5358001.
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Şentürk, B. ve İncekaş, S., (2004). Güçler Güçlükler Anketinin Ergen Formunun Türkçe çevirisinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *15. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi Poster Bildiri*, İstanbul.
- Holmbeck, G. N. (1997). Toward terminological, conceptual, and statistical clarity in the study of mediators and moderators: examples from the child-clinical and pediatric psychology literatures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65(4), 599–610.
- Iruka, I. U., LaForret, D. R. ve Odom, E. C. (2012). Examining the validity of the family investment and stress models and relationship to children's school readiness across five cultural groups. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 359–370.
- Korfal, A. (2016). *Algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile problem davranışlar arasındaki bağlantıda, ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolü.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kwon, H., Rueter, M. A., Lee, M., Koh, S. ve Ok, S. W. (2003). Marital relationships following the Korean economic crisis: Applying the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 65, 316–325.
- Landers-Potts, M. A., Wickrama, K. A. S., Simons, L. G., Cutrona, C., Gibbons, F. X., Simons, R. L. ve Conger, R. (2015). An extension and moderational analysis of the family stress model focusing on African American adolescents. *Family Relations*, 64(2), 233–248.
- Leidy, M. S., Parke, R. D., Cladis, M., Coltrane, S. ve Duffy, S. (2009). Positive marital quality, acculturative stress, and child outcomes among Mexican Americans. *Journal of Marriage and Family*, 71(4), 833–847.
- Liker, J. K. ve Elder Jr, G. H. (1983). Economic hardship and marital relations in the 1930s. *American Sociological Review*, 48(3), 343–359.
- Marsh, H. W. ve Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73, 107–117.
- Masarik, A. S. ve Conger, R. D. (2017). Stress and child development: A review of the Family Stress Model. *Current Opinion in Psychology*, 13, 85–90.
- Mistry, R. S., Lowe, E. D., Benner, A. D. ve Chien, N., (2008). Expanding the Family Economic Stress Model: Insights from a mixed-methods approach. *Journal of Marriage and Family*, 70, 196–209.
- Mistry, R. S., Vandewater, E. A., Huston, A. C. ve McLoyd, V. C. (2002). Economic well-being and children's social adjustment: The role of family process in an ethnically diverse low-income sample. *Child Development*, 73(3), 935–951.
- Murdock, S. H., Leistritz, F. L. ve Hamm, R. R. (1988). Impacts of the farm financial crisis of the 1980s on resources and poverty in agriculturally dependent counties in the United States. *Review of Policy Research*, 7(4), 810–827.
- Neppel, T. K., Senia, J. M. ve Donnellan, M. B. (2015). Effects of economic hardship: Testing the family stress model over time. *Journal of Family Psychology*, 30(1), 12–21.
- Parke, R. D., Coltrane, S., Duffy, S., Buriel, R., Dennis, J., Powers, J., . . . Widaman, K. F., (2004). Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child Development*, 75(6), 1632–1656.
- Robila, M. ve Krishnakumar, A. (2005). Effects of economic pressure on marital conflict in Romania. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 246–251.
- Sobolewski, J. M. ve Amato, P. R. (2005). Economic hardship in the family of origin and children's psychological well-being in adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 67(1), 141–156.

- Solantaus, T., Leinonen, J. ve Punamaki, R. L. (2004). Children's mental health in times of economic recession: Replication and extension of the family economic stress model in Finland. *Developmental Psychology*, 40(3), 412–429.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict tactics scales. *Journal of Marriage and The Family*, 41, 75–88.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S. ve Sugarman, D. B. (1996). The revised conflict tactics scales (CTS2): Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283–316.
- Şahin, H. (2014). *Ekonomik güçlükler ve evlilik ilişkisi arasındaki bağlantıların Aile Stres Modeli çerçevesinde incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Topçu Ergül, A. (2016). *Olumsuz yaşam olayları, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler: Bir izleme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uçanok, Z. ve Güre, A. (2014). Perceived economic strain and psychological well-being: The mediational role of parental relations in Turkish early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 34(6), 685–711.
- White, R., Liu, Y., Nair, R. L. ve Tein, J. Y. (2015). Longitudinal and integrative tests of family stress model effects on Mexican origin adolescents. *Developmental Psychology*, 51(5), 649–662.

EK 1. Ölçüm Modellerine İlişkin Uyum İndeksleri Tablosu

Model	χ^2	p	RMSEA	NFI	CFI
1.Model EB-KA-İÇEYÖN	51.58	.23	.03	.94	.99
2.Model EB-PS-İÇEYÖN	54.86	.15	.04	.94	.99
3.Model EB-FSY-İÇEYÖN	62.26	.05	.05	.95	.99
4.Model OEO-KA-İÇEYÖN	42.31	.59	.00	.95	1.00
5.Model OEO-PS-İÇEYÖN	48.69	.33	.02	.95	.99
6.Model OEO-FSY-İÇEYÖN	52.37	.21	.03	.96	.99
7.Model PE-KA-İÇEYÖN	81.16	.13	.03	.92	.99
8.Model PE-PS-İÇEYÖN	87.41	.57	.04	.92	.98
9.Model PE-FSY-İÇEYÖN	88.31	.05	.04	.94	.99
10.Model EB-KA-DIŞAYÖN	49.24	.31	.02	.95	.99
11.Model EB-PS-DIŞAYÖN	52.64	.20	.03	.95	.99
12.Model EB-FSY-DIŞAYÖN	111.67	.00	.09	.93	.96
13.Model OEO-KA-DIŞAYÖN	56.41	.12	.04	.94	.99
14.Model OEO-PS-DIŞAYÖN	60.64	.06	.05	.94	.98
15.Model OEO-FSY-DIŞAYÖN	115.56	.00	.10	.93	.95
16.Model PE-KA-DIŞAYÖN	73.30	.31	.02	.94	.99
17.Model PE-PS-DIŞAYÖN	78.62	.18	.03	.94	.99
18.Model PE-FSY-DIŞAYÖN	132.39	.00	.08	.92	.96

Not. EB: Ekonomik baskı, OEO: Olumsuz ekonomik olaylar, PE: Parasal endişeler, KA: Karşılıklı anlaşma, PS: Psikolojik saldırganlık, FSY: Fiziksel saldırı/yaralama, İÇEYÖN: İç yönelim problemleri, DIŞAYÖN: Dışa yönelim problemleri.

EK 2. Çalışmada Yer Alan Değişkenlerin Birinci ve İkinci Zaman için Korelasyon Değerleri, Alt Boyutlara Ait Ortalama, Standart Sapma ve Cronbach Alfa Değerleri ($N = 171$)

Cronbach Alfa	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Değişkenler																								
1. TAG _{Z1}	-																							
2. TAG _{Z2}	.89**	-																						
3. EB _{Z1}	-.39**	-.41**	.89																					
4. EB _{Z2}	-.31**	-.34**	.54**	.92																				
5. KKG _{Z1}	-.46**	-.45**	.67**	.45**	.63																			
6. KKG _{Z2}	-.36**	-.41**	.50**	.70**	.63**	.75																		
7. Mİ _{Z1}	-.54**	-.52**	.70**	.43**	.63**	.49**	.90																	
8. Mİ _{Z2}	-.43**	-.47**	.52**	.70**	.69**	.65**	.64**	.92																
9. HDK _{Z1}	-.07	-.09	.83**	.34**	.31**	.20*	.19*	.17*	.90															
10. HDK _{Z2}	-.16	-.17	.41**	.89**	.28**	.48**	.20*	.31**	.37**	.93														
11. OEO _{Z1}	.08	.06	.47**	.24**	.10	.00	.02	.03	.60**	.27**	.93													
12. OEO _{Z2}	-.04	-.01	.26**	.49**	.15	.20*	.10	.09	.29**	.65**	.35**	.95												
13. PE _{Z1}	-.42**	-.45**	.56**	.44**	.60**	.43**	.56**	.50**	.29**	.31**	.13	.23**	.92											
14. PE _{Z2}	-.35**	-.38**	.53**	.69**	.58**	.67**	.53**	.62**	.28**	.52**	.14	.29**	.62**	.92										
15. KA _{Z1}	-.10	-.02	.21*	.16	.12	.17	.14	.11	.18*	.19*	.03	.18*	.13	.10	.73									
16. KA _{Z2}	-.08	-.13	.13	.09	.19*	.16	.00	.09	.08	.14	-.03	.11	.21*	.14	.50**	.77								
17. PS _{Z1}	-.12	-.07	.15	.19*	.24**	.27**	.26**	.24**	.01	.14	-.07	.12	.26**	.16	.55**	.34**	.80							
18. PS _{Z2}	-.14	-.14	.26**	.29**	.29**	.33**	.26**	.29**	.10	.31**	-.01	.17	.24**	.33**	.26**	.30**	.57**	.83						
19. FSY _{Z1}	-.13	-.08	.08	.17	.13	.17	.09	.16	.05	.14	-.01	.10	.11	.07	.30**	.23*	.70**	.31**	.90					
20. FSY _{Z2}	-.17*	-.18*	.14	.21*	.21*	.24**	.16*	.16*	.06	.24**	.02	.09	.16*	.15	.06	.19*	.37**	.74**	.35**	.91				
21. İÇEYÖN _{Z1}	-.10	-.19	.21*	.15	.20	.29**	.21*	.33**	.23*	.02	.01	-.01	.16	.16	.42**	.28**	.44**	.29*	.09	.10	.79			
22. İÇEYÖN _{Z2}	-.10	-.08	.18*	.13	-.02	.13	.11	.10	.20	.03	-.05	.04	-.07	.10	.32**	.07	.29*	.24*	.14	-.09	.41**	.81		
23. DIŞAYÖN _{Z1}	-.16	-.13	.25**	.20*	.18*	.23**	.19*	.19*	.07	.15	.09	.04	.14	.13	.23**	.11	.34**	.27**	.21*	.15	.51**	.47**	.76	
24. DIŞAYÖN _{Z2}	-.22**	-.20*	.27**	.18*	.28**	.20*	.14	.20*	.28**	.20*	.19*	.17*	.18*	.21**	.23**	.24**	.33**	.27**	.23	.32**	.63**	.58**	.78	
Ort.	3.54	3.80	71.83	68.87	5.14	5.01	16.86	16.27	50.06	47.67	25.05	23.77	11.54	11.63	11.23	10.93	4.58	4.04	4.93	4.53	10.23	8.91	6.58	5.53
S.	1.43	1.44	12.85	14.79	1.80	1.87	6.01	6.19	8.80	10.61	5.94	6.72	5.64	5.97	3.93	3.78	4.17	3.85	7.64	7.80	6.26	5.89	4.35	4.27

Not 1. * $p < .05$ ** $p < .01$.

Not 2. TAG: Toplam aylık gelir, EB: Ekonomik baskı, KKG: Kıt kanaat geçim, Mİ: Maddi ihtiyaçlar, HDK: Harcamalarda düzenlemeler-kesintiler, OEO: Olumsuz ekonomik olaylar, PE: Parasal endişeler, KA: Karşıklık anlaşma,

PS: Psikolojik sağlamlık, FSY: Fiziksel saldırı-yaralama, İÇEYÖN: İç yönelim problemleri, DIŞAYÖN: Dışa yönelim problemleri, Z1: Birinci zaman, Z2: İkinci zaman.

Not 3. Cronbach alfa değerleri koyu şekilde belirtilmiştir.

Summary

Economic Strain, Marital Conflict and Adolescent's Problem Behaviors: A Follow-up Study

Zeynep akmak

Hacettepe University

Ayşen Güre

Ankara University

In recent years, studies have focused on the link between unemployment, low monthly income, and decreasing on standards of living and family dynamics created by economic crises around the world. While there were many studies investigating the macroeconomic effects of economic crises, it has been pointed out that studies addressing the association between economic crises and family life have been conducted mostly using the framework of the Family Stress Model. The Family Stress Model is one of the most common models focusing on the association between negative life events created by economic strain and problem behaviors of adolescents. The basis of the model was rooted in the research findings that investigated the negative influences of the Great Depression of the 1930s on parents and children. The Family Stress Model was first proposed by Conger and colleagues (1990) to explain how economic problems affect the lives of Iowian farmers' families who have suffered from a serious collapse in agricultural economy in the United States in the 1980s. According to the model, couples having economic difficulties experience economic pressure (e.g., not being able to pay the bills, meet the needs of food and clothes and cut out expenses) (Conger et al., 2002; Conger & Conger, 2002; Conger & Elder, 1994). Also, couples who have economic pressure experience emotional and behavioral problems. These problems in turn lead to an increase in marital conflict and a decrease in warm relationship among couples. Hence, parents start to neglect to care their children, behave harshly like using more negative discipline. Lastly, children who are exposed to negative parental behaviors experience more problem behaviors.

Family Stress Model was tested especially in the USA and also in many countries (e.g. China, South Korea, Czech Republic, Finland); and similar results were found (Conger et al., 1992; Conger et al., 1993; Conger et al., 2002; Conger, Rueter, & Elder, 1999; Dmitrieva,

Chen, Greenberger, & Gil-Rivas, 2004; Emmen et al., 2013; Masarik & Conger, 2017; Mistry, Lowe, Benner, & Chien, 2008; Mistry, Vandewater, Huston, & Mcloyd, 2002; Nepl, Senia, & Donellan, 2015; Parke et al., 2004; Solantaus, Leinonen, & Punamaki, 2004). It was realized that there were limited studies in Turkish literature using mothers' reports within Family Stress Model (Aytaç & Rankin, 2008; Aytaç & Rankin, 2009; Ergül & Güre, 2012; Güre et al., 2014; Şahin, 2014; Uçanok & Güre, 2014). Furthermore, there were limited longitudinal studies in the literature involving mother's report within the context of Family Stress Model (Bayraktar Acar, 2016; Conger et al., 1994; Sobolewski & Amato, 2005; White, Liu, & Tein, 2015). Accordingly, in the current study, the indirect role of marital conflict on the relation between economic strain and children's problem behaviors was examined with mothers' reports in a one year follow-up study using the framework of Family Stress Model. It was known that longitudinal studies (Conger et al., 1990; Conger & Elder, 1994; Leidy, Parke, Cladis, Coltrane, & Duffy, 2009) were effective in observing the long term effects of economic strain and making causal implications. Therefore, measurements were taken two times with one year interval. In the current study 18 models were tested using economic pressure, negative economic events (objective sub-dimensions of perceived economic strain), and also financial concerns (subjective sub-dimension of perceived economic strain). Based on the prior studies, we proposed that economic pressure, negative economic events, and financial concerns in the first year may lead to a decrease in negotiation and increase in psychological aggression and physical assault-injury between couples in the second year. Furthermore, we also proposed that negotiation may predict internalization and externalization problems negatively; and also psychological aggression and physical assault-injury may predict internalization and

Address for Correspondence: Res. Asst. Zeynep akmak, Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Psychology, 06800 Çankaya / Ankara

E-mail: zeynep.cakmak@hacettepe.edu.tr

externalization problems positively in the second year. Moreover, we expected that economic pressure, negative economic events, and financial concerns in the first year may lead to internalization and externalization problems among adolescents in the second year. Moreover, we proposed that negotiation, psychological aggression, and physical assault-injury in the second year may mediate the aforementioned association.

Method

Participants

The sample consisted of 171 married mothers who have children aged between 11 and 16, in Ankara. Mean age of the participants was 40.21 ($SD = 5.85$).

Materials

Economic Hardship Index. Economic Hardship Index was developed by Conger and his colleagues (1990) to measure economic hardship. It includes total income, economic pressure, negative economic events, and financial concerns dimensions. Economic pressure consists of 3 sub-dimensions, *can't make ends meet* (2 items), *material needs* (6 items) and *financial cutbacks* (29 items). The adaptation study of Economic Hardship Index into Turkish was done by Ergül and Güre (2012). The Cronbach alpha scores were .80 for can't make ends meet, .87 for material needs, .90 for financial cutbacks, .78 for negative economic events, and .91 for financial cutbacks (Ergül & Güre, 2012). The Cronbach alpha scores of the current study were given (see Appendix 2)

Conflict Tactics Scale. Conflict Tactics Scale was developed by Straus and his colleagues (1979) and revised by Straus (1996). It includes 5 sub-dimensions as negotiation, psychological aggression, physical assault, injury, and sexual coercion. The adaptation study of Conflict Tactics Scale into Turkish was done by Şahin (2014) and results revealed that physical assault and injury sub-dimensions loaded one factor and sexual coercion sub-dimension was not used in this study. Hence, negotiation (6 items), psychological aggression (8 items) and physical assault-injury (18 items) sub-dimensions were used in the current study. Internal reliability values of sub-dimensions were satisfactory with .79 for negotiation, .86 psychological aggression, and .97 for physical assault-injury (Şahin, 2014). The results showed that the validity of sub-dimensions were acceptable. The Cronbach alpha scores of the current study were given (see Appendix 2).

Child Behavior Checklist for Ages 4-18. Child Behavior Checklist for Ages 4-18 was developed by Achenbach and Edelbrock (1983). Child Behavior Checklist was revised by Achenbach and Edelbrock (1991) and this form was adapted into Turkish by Erol and her colleagues

(1998). It includes social competence and problem behaviors sub-dimensions. In the current study, problem behaviors sub-dimension was used. Problem behaviors sub-dimension consists of internalization and externalization problem behaviors. Internal reliability value of sub-dimensions were satisfactory with .82 for internalization problems and .81 for externalization problems (Erol et al., 1998). According to the results, the validity of sub-dimensions were acceptable. The Cronbach alpha scores of the current study were given (see Appendix 2).

Procedure

This study was a part of a comprehensive project (Project Number: BAP 11B5358001) which was supported by Ankara University Scientific Research Projects Coordination Unit and longitudinally examined negative life events, parent-adolescent relationship and adolescent adjustment based on the Family Stress Model (Güre, Uçanok, & Ergül, 2014). After receiving permissions from Ministry of National Education and Ethical Committee, mothers had been reached via their children which were going to determined schools in the spring terms of 2011-2012 and 2012-2013 academic years. Informed consent forms and scales were sent to mothers in closed envelopes and brought by the help of school counselor. A total of three master's degree and undergraduate students went to houses and helped mothers who were illiterate, literate or graduated from primary school while completing the scales. The duration of application varied from 60 to 90 minutes.

Results

In order to determine whether sub-dimensions of scales differentiated by measurement time, 3 separate repeated measures multivariate analysis of variance were conducted. According to the results, the main effect of measurement time was significant on negative economic events (Wilks' $\lambda = .93$, $F_{1,1000} = 8.78$, $p < .01$, $\eta^2 = .033$), financial needs (Wilks' $\lambda = .93$, $F_{1,1000} = 5.77$, $p < .05$, $\eta^2 = .05$), internalization problems (Wilks' $\lambda = .95$, $F_{1,1000} = 6.50$, $p < .05$, $\eta^2 = .04$), and externalization problems (Wilks' $\lambda = .95$, $F_{1,1000} = 8.91$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$). Mothers reported less negative economic events in the second year ($M = 25.00$, $SD = 5.82$) in comparison with the first year ($M = 23.69$, $SD = 6.63$). Moreover, mothers reported less financial needs in the second year ($M = 16.89$, $SD = 5.91$) in comparison with the first year ($M = 16.26$, $SD = 6.02$). Furthermore, mothers reported less internalization problems about their children in the second year ($M = 10.91$, $SD = 5.94$) in comparison with the first year ($M = 9.80$, $SD = 5.93$). Similarly, mothers reported less externalization problems about their children in the second

year ($M = 6.77$, $SD = 4.55$) in comparison with the first year ($M = 5.69$, $SD = 4.76$).

In order to determine the differences between variables in terms of mothers' education level, one-way analyses of variance was conducted and findings showed that the main effect of mothers' education was significant on economic pressure $F_{2,143} = 5.283$, $p < .01$, $\eta^2 = .07$ and financial concerns $F_{2,168} = 2.520$, $p < .01$, $\eta^2 = .04$. According to these findings, low-educated mothers ($M = 75.87$, $SD = 11.22$) reported more economic pressure than high-educated mothers ($M = 66.35$, $SD = 11.23$). Moreover, low-educated mothers ($M = 13.26$, $SD = 5.58$) reported more financial concerns than high-educated mothers ($M = 9.35$, $SD = 4.67$).

Structural Equation Modeling was used to analyze the models in the current study. The fit between proposed model and data was examined using RMSEA (Root-Mean-Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Indices), NFI (Normed Fit Index) and χ^2/SD . Results showed that all models in the study had good fit with the data. In all models in the study, Holmbeck's method was performed to test indirect and mediator roles. Because of the fact that predictor variables did not significantly predict directly outcome variables, mediation effect was not tested. Therefore, significant indirect effects were reported.

First, because economic pressure did not predict internalization problems ($\beta = .10$, $p = .22$), indirect roles of negotiation, psychological aggression and physical assault-injury were analyzed. The results showed that economic pressure positively predicted psychological aggression ($\beta = .22$, $p < .05$) and psychological aggression positively predicted internalization problems ($\beta = .18$, $p < .05$). According to these results, there was an indirect relation between economic pressure and internalization problems via psychological aggression.

Second, because financial concerns did not predict internalization problems ($\beta = .10$, $p = .22$), indirect roles of negotiation, psychological aggression and physical assault-injury were analyzed. The results showed that financial concerns positively predicted negotiation ($\beta = .25$, $p < .01$) and psychological aggression ($\beta = .25$, $p < .01$); and psychological aggression positively predicted internalization problems ($\beta = .17$, $p < .05$). According to these results, there was an indirect relationship between financial concerns and internalization problems via psychological aggression.

Moreover, because economic pressure did not predict externalization problems ($\beta = .13$, $p = .07$), indirect roles of negotiation, psychological aggression and physical assault-injury were analyzed. The results showed that economic pressure predicted positively psychological aggression ($\beta = .23$, $p < .05$), psychological aggression

predicted positively externalization problems ($\beta = .24$, $p < .01$), physical assault-injury predicts positively externalization problems ($\beta = .18$, $p < .05$). According to these results, there was an indirect relationship between economic pressure and externalization problems via psychological aggression.

Last, because financial concerns did not predict externalization problems ($\beta = -.02$, $p = .80$), the indirect roles of negotiation, psychological aggression and physical assault-injury were analyzed. The results revealed that financial concerns predicted positively psychological aggression ($\beta = .25$, $p < .05$); and psychological aggression predicted positively externalization problems ($\beta = .23$, $p < .05$). According to these results, there was an indirect relationship between financial concerns and externalization problems via psychological aggression.

Discussion

The findings of descriptive analyses of the current study showed that low-educated mothers had more concerns than high-educated mothers. Moreover, when measures were taken in the second year, it has been seen that mothers reported less negative economic events and less financial needs, indicating that the negative effects of economic hardship might have decreased in the following year. In addition, mothers reported less internalization and externalization problems about their children. Mothers who had less negative economic events and financial needs might evaluate their children having less internalization and externalization problems.

According to the results, economic pressure predicted psychological aggression; financial concern predicted negotiation and psychological aggression. These results were consistent with studies conducted in Turkey (Aytaç & Rankin, 2009), Argentina (Falconier, 2005), and South Korea (Kwon et al., 2003). In aforementioned studies, we found that women who reported more economic strain experienced more marital conflict. Moreover, the findings indicated that financial concerns of mothers positively predicted negotiation with their husbands. This was an unexpected finding; but it can be interpreted by meanings of negotiation's items and also social structure of Turkey. First, items of negotiation subscale highlight the importance of effort to negotiate. Even if mothers do not agree with their husband, they make an effort to negotiate. Furthermore, as it can be understood from "female bird makes the home" proverb, the role of women is more important in a marriage relationship in Turkish society. In the light of this information, we thought that mothers might make more effort to negotiate when they experience conflict with their husband.

The results of the current study investigated that mothers who experience more psychological aggression reported more internalization problems about their children. In addition to this, mothers who experienced more physical assault-injury reported more internalization and externalization problems about their children. These results were consistent with studies conducted within the framework of Family Stress Model (Conger et al., 2010; Conger & Donellan, 2007; Cummings & Cummings, 1988; Cummings & Davies, 1994; Grych & Fincham, 1990, 1993; Landers-Potts, 2015; Mistry et al., 2002; Solantaus et al., 2004) which assumed that marital conflict and problems constitute risk factor for adolescents' internalization and externalization problems.

Furthermore, we found that economic strain did not directly predict adolescents' internalization and externalization problems. However, studies with African American mothers (Conger et al., 2002) and Mexican mothers (White et al., 2015) found that economic strain directly predicted adolescents' internalization and externalization problems. There is an inconsistency between our results and these two studies. This inconsistency may be caused by different sample profiles. The samples of aforementioned studies were derived from low socioeconomic status, whereas our sample was derived from middle socio-economic status. In addition to this, unlike our sample, the sample of White and his colleagues study were Mexican mothers who were migrated from Mexico to USA. Migration might lead to distress among families and this might trigger negative outcomes of economic pressure among families. Therefore, economic strain associated with adolescents' internalization and externalization problems among African American and Mexican sample, but not among Turkish sample.

The results of indirect models showed that psychological aggression had an indirect role between economic pressure and internalization and externalization problems, and also between financial concerns and internalization and externalization problems. It has been stated in studies in the literature that marital conflict plays a mediating role between economic pressure and internalization problems (Conger et al., 1994; Parke et al., 2004). As it can be seen, studies in the literature investigated marital conflict as a single dimension. However, in the current study, marital conflict was tested using 3 separate dimensions as negotiation, psychological aggression and physical assault-injury in the current study. Hence, this study contributed to the literature by showing that dimensions of marital conflict may have different roles in the family dynamics.

This study has some shortcomings. To begin with, mothers' reports were used in the current study; in future studies multiple sources of measurement would

strengthen the results. Another limitation stems from the sample profile; this study was conducted with mothers living in Ankara city center, the sample profile might reduce generalizability of the study. Lastly, social support might decrease negative effects of perceived economic strain, but social support was not added as a control variable in this research.

Despite these limitations, the current study contributed to the related literature by showing how the economic situation of the families living in Ankara city center affects the dynamics of the family. We thought that the results obtained from our research will provide an important resource while developing prevention and intervention programs and policies about minimizing negative effects of economic hardship.